

Fecr Yayınları: 618

AHMED KUŞAŞI
HAYATI, ESERLERİ ve TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ

Dr. Ömer AKDOĞAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Editör
İsa YALÇIN
<https://orcid.org/0000-0002-1735-2489>

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2022

ISBN: 978-625-8304-64-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

AHMED KUŞÂŞÎ
HAYATI, ESERLERİ ve
TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

Dr. Ömer AKDOĞAN

Ankara 2022

Dr. Ömer AKDOĞAN

1986 yılında Hakkâri’de doğdu. Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü (2011) ve aynı üniversitede İlahiyat Fakültesinden (2015) mezun oldu. Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi’nden (2016) “Yusuf b. Abdullah el-Gürânî’nin *Beyân-u Esrârî’tâlibîn fi’t-tasavvuf* Eseri Işığında Tasavvufî Anlayışı” teziyle yüksek lisansını tamamladı. Van Yüzüncü Yıl Üniversite’sinde 2017 yılında doktora eğitimine başladı. “Safiyüddîn Ahmed b. Muhammed el-Kuşâşî’nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri” adlı teziyle (2022) mezun oldu. Tasavvuf başta olmak üzere İslâmî ilimlerin farklı konularında araştırmalar yapmaktadır. Yazar, İngilizce ve Arapça bilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nda 2011 yılından beri İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	15
A) Kuşâşî'nin Yaşadığı Döneme Genel Bir Bakış	18
1. Siyasî ve Sosyal Hayat	18
2. İlmî ve Tasavvufî Hayat	25

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMED KUŞÂŞÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE TARİKATI

I. Hayatı	31
A. Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği	31
B. Ailesi	37
C. Eğitimi	41
D. Şahsiyeti	43
1. İlmî Şahsiyeti	43
2. Tasavvufî Şahsiyeti	47
E. Vefâtı	52
F. Şeyhi	53
H. Halife ve Talebeleri	55
1. Halifeleri	55
1.1. İbrahim Kûrânî	55
1.2. Abdürraûf Sinkilî	57
1.3. Yûsuf Makassarî	58
1.4. 'Uceymî	59
1.5. İsâ b. Muhammed es-Sa'lebi	60
2. Talebeleri	61
2.1. Ebu Sâlim Ayyâşî	61
2.2. Şilli	63
2.3. Haskefi	63
2.4. Tarsûsî Mehmed Efendi	63

3. Tesirleri -----	64
I. Eserleri -----	68
A. Kelâm ve Akaide Dair Olan Eserleri -----	68
B. Fıkha Dair Olan Eserleri -----	73
C. Tefsîre Dair Olan Eserleri -----	76
D. Hadîse Dair Olan Eserleri -----	77
E. Tasavvufa Dair Olan Eserleri -----	79
F. Kendisine Atfedilen Yalnız Ona Ait Olmayan Eserleri ----	88
G. Kaynaklarda Geçen Ancak Günümüze Ulaşamayan Eserleri	89
II. Mensup Olduğu Tarikatlar Ve Silsileleri -----	90
A. Şettâriyye -----	93
B. Çiştîyye -----	93
C. Cebertiyye -----	94
D. Firdevsiyye ve Kübreviyye -----	95
E. Kâdiriyye -----	96
F. Üveysiyye -----	97
G. Halvetiye -----	101
H. Hemedâniyye -----	101
I. Nakşibendiyye -----	102
J. Tayfûriyye -----	103
K. Zeyniyye -----	103
L. Sühreverdeydiyye -----	104
M. Şâzeliyye -----	105
N. Kuşeyriyye -----	106
O. Rifâiyye -----	107
P. Rûşeniyye -----	108
R. Medyenîyye -----	108
S. Desûkiyye -----	109
T. Arrâkiyye -----	110

İKİNCİ BÖLÜM

AHMED KUŞÂŞÎ'NİN TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

I. Tasavvufî İstılahlar -----	113
A. Tasavvuf ve Sûfi (التصوف والصوفي) -----	113

B. Tevbe (التوبة)	-----	116
C. İhlâs-Takvâ (الإخلاص-التقوى)	-----	120
D. Zühd (الزهد)	-----	129
E. Murâkabe (المراقبة)	-----	133
F. Havf-Recâ (الخوف-الرجاء)	-----	136
G. Kurb-Bu'd (القرب-البعد)	-----	139
H. Fenâ-Bekâ (الفني-الباقي)	-----	144
I. Teveccüh (التوجه)	-----	151
J. Vakt/Vakit (الوقت)	-----	154
K. Vehm (الوهم)	-----	157
L. Cezbe (الجزبة)	-----	162
Ii. Amelî Esaslar, Âdâb ve Erkân	-----	164
A. İlim-Amel İlişkisi (المناسبة بين العلم والعمل)	-----	164
B. Edeb-Hayâ (الحياء-الأدب)	-----	168
C. Mürşîd (المُرشد)	-----	175
D. Mürîd (المريد)	-----	180
E. Bey'at/ İntisâb (الإلتساب والبيعة في الطريقة)	-----	188
F. İbâdet (العبادة)	-----	192
G. Zikir (الذكر)	-----	195
1. Zikrin Âdâbı	-----	203
2. Zikrin Yapılışı	-----	205
3. Zikrin Çeşitleri	-----	210
H. Vâridât (الواردات)	-----	215
I. Halvet/Uzlet (الخلوة والعزلة)	-----	221
J. Hâtır/Havâtır (الخاطر\الخواطر)	-----	227
Iii. Nazarî Esaslar	-----	230
A. Şeriat-Tarikat ve Hakikat Münasebeti (المناسبة بين الشريعة والطريقة الحقيقية)	-----	230
B. Nefs (النفس)	-----	232
C. Kalb (القلب)	-----	239
D. Rûh (الروح)	-----	253
E. Rûhu'l-kudüs (الروح القدس)	-----	259

F. Akıl ve Akl-ı Evvel (العقل والقل الأول)	262
G. İnsan (الإنسان)	268
H. İnsân-ı Kâmil (الإنسان الكامل)	274
I. Ârif (العارف)	276
J. Ma'rifet (المعرفة)	281
K. Yakîn (اليقين)	286
L. Âlem (Kâinat) (العالم)	290
M. Hakikat-i Muhammediye (الحقيقة المحمديّة)	293
N. Rü'yettullah (رؤية الله)	302
O. Vahdet-i vücûd (وحدة الوجود)	307
SONUÇ	319
KAYNAKÇA	329

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.mlf.	: Adı geçen müellif
bkz.	: Bakınız
bsk.	: Baskı
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
<i>DİA</i>	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
Ktp.	: Kütüphane
nr.	: Numara
nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
thk.	: Tahkik eden
vd.	: Ve diğeri
vr.	: Varak
yay.	: Yayınları
yay. haz.	: Yayına hazırlayan
trs.	: Tarihsiz
Vol.	: Volume (Cilt)

ÖN SÖZ

Diğer ilimlerden farklı olarak bir hâl ilmî olan tasavvufun bir tek tanımından bahsedilemez. Ancak genelde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) manevî ve bâtinî hayatı, O'nun ahlâkî yönüne ışık tutan tasavvufî disiplin, imânî ihсан derecesinde yaşama şekli olarak tanımlayabiliriz. Söz konusu hayatı kendisine rehber eden, bu doğrultuda hareket eden ve O'nun ahlâkıyla ahlâklanmış kimselere de sûfî denir. Sûfiler taşıdıkları ilim ve yaşadıkları tecrübelerle O'nun varisi olmaya namzettiler. Böyle kimseler özelden tasavvuf ilminde, genelde ise İslam düşüncesinde önemli bir yere haiz şahsiyetlerdir. Zira insanın ilmî ve fikrî anlamda gelişmesi geçmişindeki mirasını bilmesine ve benimsemesine bağlıdır. İşte, bu kültürün manevî mirasçılarında birisi, X-XI/XVI-XVII. yüzyılda yaşamış, tesir alanı Hicaz'dan Endonezya'ya kadar uzanan ve çok yönlü bir âlim kişiliği olan Safiyyüddin Ahmed el-Kuşâşî'dir. Kuşâşî, sûfî çevrelerce adından söz ettiren, yetmiş yakın telifatı bulunan, kendi tarikatının kurucusu ve birçok tali tarikatın kurulmasına vesile olan önemli bir sûfî-âlimdir.

Kuşâşî gibi şahsiyetlerin bilinmesi ve tanıtılması mühimdir. Bununla birlikte tasavvuf ve insanın bâtinî yönü, tasavvuf tarihinin hemen hemen her döneminde İslâmî ilimler içindeki konumu dışında, farklı bir şekilde yorumlanmıştır. Dolayısıyla, tasavvufun İslâmî ilimler içerisindeki yeri itibarıyla gerçek karakterini bu sistem içerisinde yer almış sûfîlerin görüşü, düşünce ve yaşam tarzlarından hareketle gözler önüne sermek ehemmiyet arz eden bir durumdur.

Kuşâşî, zâhiri ilimlerdeki konumu, birçok tarikattan icâzetli olması bizleri onun fikirlerini akademik anlamda ça-

lışmaya sevketmiştir. Kendi ilim dünyasında zâhirî ilimlerle tasavvufu birleştirmiş, hadîs ve tefsîr başta olmak üzere bütün İslâmî ilimlerde söz sahibi olmuştur. Bununla beraber tasavvufta oldukça yetkin bir sûfi olarak bulunduğu zaman diliminde ve yaşadığı bölge olan Hicaz'da hem kelâmıyla hem de kalemiyle etkili olmuş, bıraktığı telifatıyla beraber manevî eser mesabesinde öğrencileriyle adından söz ettirmiştir.

Kuşâşî, tabakat kitaplarında, İbnü'l-'Arabî'nin lisanıyla hakikatleri söyleyen, "İbnü'l-'Arabî'nin yolunu ihya eden, yolundaki çıkmazları açıklığa kavuşturan ve gizlilikleri ortaya çıkararak kimse" şeklinde anılmıştır. Kendisi şüphesiz İbnü'l-'Arabî mektebinin ve özellikle de Cîlî tarafından yeniden tarif edilen doktrinlerinden etkilenmiştir. Ancak onun yönteminde, sûfi uygulamalarında şeriat ahkâmının yerine getirilmesinin önemi her zaman vurgulanmıştır. Ayrıca tam bir vahdet-i vücûd öğretisini savunmasına rağmen bu düşüncesini şeriatla bağdaştırmaya çalışması dikkate şayan bir husustur.

Araştırmamın başından itibaren beni yönlendiren, çalışmanın her aşamasında bana yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Ferzende İdiz'e şükranlarımı sunarım. Bunun yanı sıra çalışmanın oluşumunda bilgi ve tecrübelerini hiçbir zaman esirgemeyen, eleştirileriyle farklı noktaları görmemi sağlayan Doç. Dr. Mahmut Dünder, Doç. Dr. M. Şirin Ayış, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Selim Ayday ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Seyid Geçit'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam sürensine ilk okumasını yapıp gerekli olan düzenlemeleri sağlayan dostum İsa Yalçın'a müteşekkirim. Çalışma boyunca beni motive eden değerli eşim ve çocuklarıma şükran borçluyum. Her daim ilmî olarak beni yetiştiren

ve her konuda bana rehberlik eden babam Molla Nezir Akdoğan'a en kalbî duygularıyla teşekkür ederim.

Dr. Ömer AKDOĞAN

Van 2022